

Lagutskottets betänkande

1981/82:33

om vissa upphovsrättsliga frågor vid spridning av TV-program bland utlandssvenskar

Ärendet

I betänkandet behandlas motion 1981/82:673 av Helge Hagberg (s) och Evert Hedberg (s), vari framförs önskemål om en lösning av de upphovsrättsliga problem som har samband med spridning bland utlandssvenskar av videogram med inspelade TV-program.

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag för att inom en bestämd tidsrymd lösa frågan om upphovsmannarätten avtalsvägen eller – om detta inte går – förslag om en lösning efter internationell lagstiftningsmodell.

Motiveringen till yrkandet finns i motion 1981/82:672 som innehåller yrkandet att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen sagts om behovet av svenska TV-program till alla i utlandet verksamma svenskar. Motionärerna framhåller att de många svenskar som arbetar utomlands f. n. nästan helt saknar tillgång till information, nyhetsförmedling, kulturprogram och underhållning från den svenska televisionen. Enligt motionärerna finns det ett behov för utlandssvenskarna att få tillgång till svenska TV-program. Det hänvisas till att handelsflottans personal fram till maj 1977 hade möjlighet att se sådana program. Motionärerna anför att några förslag som kan lösa frågan ännu inte framkommit och påpekar att det skulle vara rimligt att en del av de medel som kan komma att inflyta genom den aviserade kassettavgiften går till de medverkande i kassettspelade TV-program. Enligt motionärerna är det främst allmänheten som drabbas av att en uppgörelse inte kan komma till stånd. Motionärerna anser att tiden nu är mogen för riksdagen att besluta att lagstiftning får tillgripas om inte parterna inom rimlig tid träffar avtal som löser frågan.

Motion 672 behandlas av kulturutskottet i betänkande KrU 1981/82:18.

Allmän bakgrund

Upphovsrättsliga regler

Upphovsrättslagen (1960:729) ger skydd åt den som skapat ett litterärt eller konstnärligt verk. Skyddet innebär att den som skapat verket har rätt att utnyttja detta ekonomiskt och har ett visst ideellt betonat inflytande över hur och i vilka sammanhang det används. Har flera medverkat vid tillkomsten av det skyddade verket har var och en av dem upphovsrätt. Så kan t. ex. vara fallet beträffande ett filmverk, där upphovsrätten kan tillkomma manusför-

fattare, regissör, producent, arkitekter, koreografer m. fl. Fotograferna i filmen har däremot rättighet enligt fotografilagen (1960:730) till de enskilda bildrutorna i filmen. Enligt upphovsrättslagen åtnjuter också utövande konstnärer, exempelvis skådespelare och musiker, samt radio- och TV-företag ett visst skydd (s. k. närstående rättigheter).

Begreppen litterärt och konstnärligt verk i lagen är mycket vidsträckta. Till litterära verk räknas bl. a. skönlitteratur och beskrivande framställningar i ord såsom vetenskapliga arbeten och handböcker. Som konstnärliga verk räknas i princip alla former, där verk skapas i syfte att nå en konstnärlig verkan t. ex. i bild, rörelse eller toner. Till denna grupp hör bl. a. sceniska verk som teaterpjäser och koreografiska verk, musikaliska kompositioner både när de framförs och framträder i notskrift samt filmverk, både spelfilmer och under vissa förutsättningar kortfilmer och journalfilmer.

För att en produkt över huvud taget skall anses som ett verk och därmed komma i åtnjutande av skydd enligt lagen måste den ha vad man brukar kalla verkshöjd. Samma sak kan också uttryckas så, att en produkt är ett verk, om den praktiskt sett inte har kunnat framställas av två personer oberoende av varandra. Utanför skyddet faller därför idéer och uppslag (som flera kan tänkas komma på), vanliga nyhetsmeddelanden, vardagliga samtal, enklare nyttoföremål och andra prestationer av rutinmässig eller alldaglig karaktär.

Ett auktorverk kan framträda i många olika former. Det kan vara fixerat på ett materiellt underlag, dvs. i ett exemplar. Exemplar av verket är inte blott en bok eller en målning som kan ge en omedelbar upplevelse av verket, utan också en gramfonskiva, en filmremsa, en trycksats, en matris osv., som endast medelbart kan ge en sådan upplevelse. Verket kan också framträda i obeständig form, t. ex. i uppläsarens ord, i tonerna av ett musikstycke, i bilden på filmduken eller televisionsskärmen. Alla former vari verket framträder faller inom dess skyddsfär, även bearbetningar.

Upphovsrätt uppkommer utan några formaliteter, så snart upphovsmannen har gjort det skapande verket på något sätt tillgängligt för annan. En sådan uppkommen, ursprunglig upphovsrätt kan endast tillkomma den fysiska person som skapat verket. En juridisk person, t. ex. ett filmföretag, kan inte vara upphovsman. Om uphovsmannen är anställd med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade verk övergår åtminstone i viss omfattning upphovsrätten till arbetsgivaren. I vad mån rätten övergår beror på olika omständigheter, bl. a. innehållet i anställningsavtalet.

Upphovsmannens rätt att ekonomiskt utnyttja sitt verk innefattar en principiell ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra verket tillgängligt för allmänheten t. ex. genom att framföra det offentligt och sprida exemplar av verket. Som framställning av exemplar anses bl. a. inspelning av verket på band eller annan anordning från vilken det kan återges.

Att framföra ett verk offentligt betyder att presentera verket för allmänheten i obeständig form, att läsa upp en dikt, spela ett musikstycke.

visa en film, utsända ett verk i ljudradio eller television osv. Ett framförande är offentligt, när det sker på en plats, dit allmänheten äger tillträde. Härmed jämställs det fallet, att framförandet anordnas i förvärvsverksamhet inför en större sluten krets, framför allt på en större arbetsplats (s. k. industrimusik).

Skyddet för de utövande konstnärerna har tre former, nämligen inspelningsskydd, utsändningsskydd och kopieringsskydd. Dessutom finns skydd för den utövande konstnärens ideella intressen.

Inspelningsskyddet innebär att annan inte utan den utövande konstnärens samtycke får spela in hans framförande på grammofonskiva, film eller annan anordning genom vilken framförandet kan återges.

Utsändningsskyddet innebär att den utövande konstnärens framförande inte utan hans samtycke får sändas ut i ljudradio eller TV. Skydd finns vidare mot direkt överföring vilket innebär att man inte utan den utövande konstnärens samtycke till allmänheten får förmedla ett framförande från den lokal där det sker till en annan lokal. Sådan överföring kan t. ex. ske genom kabel till allmänhet i den andra lokalen.

Kopieringsskyddet betyder att framförande som upptagits på grammofonskiva eller annan anordning genom vilken det kan återges inte utan den utövande konstnärens samtycke får överföras till annan sådan anordning. Detta skydd varar i 25 år från det år när upptagningen gjordes.

Beträffande radio- och TV-företag gäller att sändningarna inte utan deras samtycke får återutsändas eller spelas in. TV-sändning får inte heller utan tillstånd återges för allmänheten i biograflokal eller liknande. Vidare finns det skydd mot kopiering av inspelningar av sändningar.

Såväl det rent upphovsrättsliga skyddet som skyddet för de närstående rättigheterna är i vissa avseenden inskränkt. Bl. a. får man för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av ett verk, t. ex. spela in ett TV- eller radioprogram. Beträffande litterära och musikaliska verk är vidare spridning av exemplar av verket undantagen från ensamrätten, när verket getts ut. Härav följer att utgivna böcker, grammofonskivor och ljudkassetter fritt kan säljas, utlånas eller uthyras. Undantaget omfattar dock inte filmverk, vars upphovsmän alltså kontrollerar spridning av exemplar till allmänheten. I fråga om film, varmed jämställs inspelningar på videogram, gäller en särskild presumtionsregel nämligen att överlåtelse av rätt till inspelning av ett verk omfattar rätt att göra verket tillgängligt för allmänheten, exempelvis genom att visa filmen på biograf eller i television. Musikaliska verk faller inte under presumtionsregeln.

Vad gäller programinslag i TV innebär de redovisade reglerna att om inslaget har s. k. verkshöjd så har de som bidragit till verket med en skapande insats upphovsrätt till det och Sveriges Radio saknar i princip rätt att ensam förfoga över det, om inte annat avtalats. Ett TV-inslag inspelat på videogram får således inte utan upphovsmännens tillstånd kopieras och spridas bland allmänheten utöver vad som följer av det ovan redovisade undantaget från

skyddet för filmverk. Å andra sidan har inte heller upphovsmännen rätt att ensamma bestämma över hur ett inspelat program skall användas.

Handelsflottans videonät

År 1973 träffades ett avtal om allmänna tjänstevillkor för tjänstemän vid Sveriges Radio som bl. a. reglerade de upphovsrättsliga frågorna vid företaget. Avtalet föreskrev att den anställde överlät på företaget – med beaktande av bestämmelserna om upphovsrättens ideella innehåll – upphovsrätten till i tjänsten utförda upphovsrättsliga verk och prestationer för användning i företagets verksamhet. Detta gällde också i fråga om rätten till fotografisk bild. Med företagets verksamhet avsågs dels att inom eller utom landet, antingen genom företaget eller genom annan, göra framställda produkter av alla slag tillgängliga för allmänheten genom alla nu utnyttjade metoder, dels att framställa samtliga de exemplar som erfordrades för denna produktion och distribution. Från den nu angivna huvudregeln gjordes undantag för vissa särskilda utnyttjandeformer. En sådan var överföring av program till videogram och fonogram för annat utnyttjande än rundradioändamål, undervisningsändamål eller för distribution till ombordanställda på svenska fartyg.

För utnyttjanden som skedde enligt huvudregeln utgick kollektiv ersättning i form av ett årligt belopp, som fördelades mellan de anställda upphovsmännen av fackklubben vid företaget. För undantagen gällde, att ersättning skulle regleras i särskild överenskommelse mellan företaget och SIF-klubben. Till skydd för upphovsmännens ideella rätt i det praktiska programarbetet utfärdades i anslutning till avtalet en särskild instruktion. Till protokollet från förhandlingarna fogade parterna gemensamt följande anteckning.

Parterna har deklarerat sina respektive principiella ståndpunkter. Man har därvid funnit att frågan är av sådan betydelse att det väsentligaste är att åstadkomma den praktiska reglering som skett i föreliggande överenskommelse utan att därigenom frånträda sina tidigare deklarerade ståndpunkter. Dessa kan sammanfattningsvis beskrivas så att arbetsgivarparten för sin del hävdar att Sveriges Radio övertagit den anställdes upphovsrätt för allt sådant utnyttjande som med hänsyn till företagets public-service-karaktär kan tänkas förekomma i dess verksamhet. Därvid har särskilt framhållits utnyttjande av alla slag direkt eller indirekt i programverksamheten samt utbyte med och försäljning till andra radioföretag. Tjänstemannapartén å sin sida hävdar att den anställde i princip endast överlåtit förfoganderätten till Sveriges Radio att utnyttja hans verk/prestation för en sändning inom landet, samt att tillämpningen av den ideella rätten enligt upphovsrättslagen i rundradioverksamheten bör regleras i kollektivavtal.

Sedan detta avtal slutits och överenskommelser träffats med vissa andra organisationer, bl. a. Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS), byggde Handelsflottans välfärdsråd, sedermera ombildat till Handelsflottans kultur- och fritidsråd (HKF), successivt upp ett videonät

för handelsflottan genom vilket i huvudsak program från Sveriges Radio kunde distribueras bland svenska handelsfartyg. Avtalet mellan Sveriges Radio och SIF-klubben upphörde emellertid att gälla i maj 1977. Härefter fick HKF ersätta programutbudet från Sveriges Radio med annan produktion. År 1980 återupptogs leveranserna av program.

När det gäller medverkande i TV-program som inte är anställda i Sveriges Radio har de upphovsrättsliga frågorna numera lösts avtalsvägen. Förhandlingar har sedan länge pågått mellan TV-bolaget och de anställdas organisation om ett avtal som skall göra det möjligt för bolaget att använda producerade TV-program på en mängd olika områden, exempelvis för visning på sjukhus och fängelser, samt att utnyttja dem kommersiellt. På begäran av de anställdas organisation tillsatte regeringen i år en förlikningskommission. Förhandlingarna inför kommissionen har nyligen strandat.

Förhållanden i Danmark, Norge och Finland

I Danmark har de upphovsrättsliga problemen vad gäller videogramdistribution lösts avtalsvägen. Lösningen innebär att en central organisation för samtliga upphovsrättsinnehavare till danska TV-program bildats och att den från fartyg och oljeplattformar erhåller en viss årlig summa för fördelning mellan upphovsmännen.

Även i Finland har man valt avtalsvägen, därvid man dock endast löst mindre delar av det upphovsrättsliga problemkomplexet.

I Norge löste man år 1977 de upphovsrättsliga problemen inom Norsk Rikskringkasting genom en tidsbegränsad lagstiftning, som fastslår att företagets personal inte kan motsätta sig att programmen används i videogramform för norska handelsflottan. Lagen ger även möjlighet till distribution av program till norskägda fartyg under utländsk flagg och oljehorplattformar i Nordsjön.

Upphovsrättsutredningen (Ju 1976:02)

År 1970 tillsattes en samnordisk utredning med sakkunniga från Danmark, Finland, Norge och Sverige för att göra en allmän översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen, den s. k. nordiska upphovsrättskommittén. Kommittén avgav år 1974 ett delbetänkande med förslag till lagreglering av bl. a. fotokopiering och bandinspelning inom undervisningsverksamhet. Kommitténs förslag ledde för svensk del inte till någon lagstiftning. Nordiska upphovsrättskommittén upplöstes år 1976. I stället tillsattes åren 1976–1977 i samtliga nordiska länder utom Island nationella utredningar för översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 4 mars 1976 tillkallades för svenskt vidkommande tre sakkunniga med uppdrag att se över upphovsrättslagstiftningen m. m. Genom beslut vid regeringsammanträde den 24

februari 1977 erhöll utredningen tilläggsdirektiv. Samtidigt utökades antalet sakkunniga till fem.

De direktiv upphovsrättsutredningen fick år 1976 byggde i huvudsak på riktlinjer som Nordiska ministerrådet antagit år 1975 för en översyn av den nordiska upphovsrättslagstiftningen. I riktlinjerna pekades på att den tekniska utvecklingen ständigt frambringa nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk och att det var angeläget att de nya möjligheterna härvidlag togs till vara. Samtidigt framhölls att utvecklingen medfört att det blivit svårare för upphovsmännen att hävda sina rättigheter. Det uttalades att en allmän översyn av upphovsrätten borde göras. Vidare framhölls att det var rimligt att regelsystemet utformades på ett sätt som beaktade samhällets intressen av att upphovsrätten inte lade hinder i vägen för en önskvärd tillgång till upphovsrättsligt skyddade verk. Översynen borde avse inte bara upphovsmännens rättigheter utan också de s. k. närstående rättigheterna. I riktlinjerna uttalades vidare att särskild uppmärksamhet borde ägnas de problem av praktisk natur som uppkommer när ett verk har flera upphovsmän, en situation som blivit alltmer vanlig genom att många skyddade prestationer utförs i någon form av teamwork. Även frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållanden borde övervägas.

I direktiven till den svenska utredningen återgavs ministerrådets riktlinjer. Vidare framhölls bl. a. att riktlinjerna inte innebar några begränsningar såvitt avser de frågor som kan tas upp under utredningsarbetet samt att riktlinjerna är öppna och inte innebär att några vägar avvisas för att nå de syften som avses.

I tilläggsdirektiven år 1977 görs vissa förtydligande uttalanden till ledning för det fortsatta utredningsarbetet. Uttalandena hänför sig i huvudsak till vad som anförts i riktlinjerna om vilka lösningar som bör sökas för att man skall komma till rätta med de svårigheter och nackdelar som nuvarande regler skapar. Vidare understryks betydelsen av en fortsatt nordisk rättslikhet på området.

Videogramutredningen (U 1977:05)

Videogramutredningen tillkallades år 1977 för att utreda frågan om samhällets insatser på videogramområdet. Enligt direktiven skulle utredningen bl. a. pröva vissa frågor om distribution av videogram samt överväga möjligheterna till utnyttjande av Sveriges Radios program för distribution i videogramform. Härvid framhölls bl. a. att det ankommer i första hand på upphovsrättsutredningen att lösa de upphovsrättsliga problem som kan uppkomma när det gäller användningen av TV-program.

Videogramutredningen avlämnade år 1978 en promemoria (Ds U 1978:8) Svenska videonät utomlands med förslag om en treårig försöksverksamhet med distribution av svenska TV-program i videogramform till svenskar i

utlandet. I promemorian framhåller utredningen att starka kulturpolitiska skäl talar för att svenskar utomlands snarast möjligt får tillgång till ett urval av Sveriges Radios egen produktion av TV-program i videogramform. Antalet utlandssvenskar som direkt eller indirekt är knutna till svenska institutioner eller företag utomlands beräknar utredningen till omkring 50 000. Det konstateras att det finns en lång rad institutioner och företag som har intresse av distribution av svenska TV-program utomlands.

En förutsättning för att utredningens förslag skall kunna genomföras anges vara att man kan åstadkomma en fullständig upphovsrättslig lösning i fråga om utlandsdistributionen. Utredningen räknar med att avtal skall träffas mellan de berörda parterna för den tid som försöksverksamheten är avsedd att vara. I den mån det blir svårt att få till stånd de avtal som krävs bör enligt utredningen andra utvägar övervägas.

År 1981 avlämnade utredningen sitt slutbetänkande (SOU 1981:55) Video, vari tas upp en mängd olika frågor om video och användningen av inspelade videogram för olika ändamål, bl. a. för distribution bland utlandssvenskar. Utredningen konstaterar i sistnämnda hänseende att sedan 1978 inget framkommit som förändrat utredningens synsätt i fråga om behovet av att frågan snarast löses. Utredningen framlägger också olika förslag om hur distributionen skall anordnas. Utredningen framhåller vidare att användningen av videogram med TV-program förutsätter avtal med rättighetshavarna men att de upphovsrättsliga frågorna är svåra att lösa avtalsvägen. Utredningen understryker vikten av att upphovsrättsutredningen så snart som möjligt försöker finna lösningar på frågorna.

Utredningens slutbetänkande har lagts till grund för en del av de förslag som framläggs i proposition 1981/82:111 om vissa filmfrågor m. m.

Förslag om kassettavgift

Regeringen har i år beslutat en remiss till lagrådet med förslag till en lag om skatt på oinspelade ljud- och videokassetter. I proposition 1981/82:128 framlägger regeringen vissa förslag om hur inkomsterna från skatten skall användas. Enligt propositionen avses 40 milj. kr. av skattemedlen avsättas för insatser på främst musik-, film- och bildområdena. Av beloppet skall 8 milj. kr. utgå till upphovsmän och andra rättighetsinnehavare på musikområdet, 8 milj. kr. utgå i form av förstärkta insatser för vissa grupper av kulturarbetare, dvs. bild- och formkonstnärer samt författare, och 12 milj. kr. avsättas för stöd till kulturpolitiskt angelägen fonogramverksamhet. Slutligen skall 12 milj. kr. tillfalla film- och videoområdet samt teater- och biblioteksområdena. De belopp som sålunda föreslås utgå anges utgöra kompensation för de skadeverkningar som uppkommer på grund av s. k. hemkopiering.

I proposition 1981/82:111 om vissa filmfrågor m. m. läggs fram förslag om

hur det ovan angivna stödet på film- och videoområdet skall utformas. Huvuddelen föreslås utgå under anslaget Filmstöd.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågor om användning av TV-program i videogramform har behandlats av riksdagen vid 1977/78 och 1979/80 års riksmöten med anledning av motioner. Motionerna har avslagits av riksdagen (FöU 1977/78:2, KrU 1977/78:1 och KrU 1979/80:30).

Vid 1980/81 års riksmöte behandlade lagutskottet en motion med i huvudsak samma yrkanden som i den tidigare (s. 1) redovisade motionen 672 och den nu aktuella motionen 673. På begäran av lagutskottet yttrade sig kulturutskottet över motionen och underströk därvid angelägenheten av att det problem som motionärerna tagit upp och som då alltjämt kvarstod snarast fick en lösning, i första hand avtalsvägen. Någon särskild hänvändelse från riksdagen till regeringen ansåg kulturutskottet dock inte nödvändig.

I sitt av riksdagen godkända betänkande i ärendet (LU 1980/81:14) anslöt sig lagutskottet till vad kulturutskottet sålunda anför. Lagutskottet framhöll därjämte betydelsen av att TV-bolagets program kan utnyttjas för även andra ändamål än distribution bland utlandssvenskar. Enligt vad utskottet inhämtat pågick då förhandlingar mellan TV-bolaget och de anställdas organisation om ett avtal som skulle lösa de upphovsrättsliga frågorna och därmed göra det möjligt för bolaget att använda de producerade programmen på en mängd angelägna områden, exempelvis inom undervisningsväsendet och för visning på sjukhus, fängelser och liknande, liksom att utnyttja dem rent kommersiellt. Med hänsyn härtill ansåg utskottet att det i vart fall inte då var påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida i frågan.

Vid behandlingen av den i år väckta motionen 672 har kulturutskottet (KrU 1981/82:18) understrukit angelägenheten av att den kvarstående delen av det problem som motionärerna tagit upp snarast får en lösning. Någon särskild hänvändelse från riksdagen till regeringen i denna fråga har utskottet inte f. n. ansett behövlig och utskottet har därför avstyrkt motion 672.

Utskottet

I motion 1981/82:673 yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till lösning av de upphovsrättsliga frågorna vid spridning av TV-program bland utlandssvenskar. Till stöd för yrkandet framhåller motionärerna att de många svenskar som arbetar utomlands f. n. nästan helt saknar tillgång till information, nyhetsförmedling, kulturprogram och underhållning från den svenska televisionen. Enligt motionärerna finns det ett behov för utlandssvenskarna att få tillgång till svenska TV-program. Motionärerna anför att några förslag som kan lösa frågan ännu inte framkommit och påpekar att det är främst allmänheten som drabbas av att en

uppgörelse inte kan komma till stånd. Motionärerna anser att tiden nu är mogen för riksdagen att besluta att lagstiftning får tillgripas om inte parterna inom rimlig tid träffar avtal som löser frågan.

Bakgrunden till motionen är de upphovrättsliga problem som uppkommer då inspelningar av TV-program skall användas för andra ändamål än utsändning i etern, exempelvis spridning bland allmänheten i videogramform. Som närmare framgår av redogörelsen ovan (s. 1–4) har den som skapat ett TV-program en rätt att utnyttja programmet ekonomiskt samt vissa ideella rättigheter beträffande hur och i vilka sammanhang det används, allt under förutsättning att programmet har s. k. verkshöjd. Har flera – i egenskap av exempelvis manusförfattare, regissör och tonsättare – medverkat vid tillkomsten av programmet har envar av dem en sådan rätt. Rätten att utnyttja programmet ekonomiskt innefattar en principiell ensamrätt att göra inspelningar av programmet på exempelvis videogram och göra det tillgängligt för allmänheten bl. a. genom spridning av kopior av inspelningarna. Också utövande konstnärer, dvs. skådespelare, sångare, dansare, musiker och andra som uppträder i programmet, har en viss rätt att utnyttja programmet ekonomiskt och utöva ett ideellt inflytande över dess användning. Skyddet för upphovsmännen och de utövande konstnärerna gäller bara fysiska personer. Även Sveriges Television AB, i vars verksamhet programmet använts och eventuellt också framställts, åtnjuter emellertid ett visst skydd bl. a. mot olovliga inspelningar av utsända program och spridning av kopior av programinspelningar.

Några särskilda regler om upphovsrätt i anställningsförhållanden finns inte. Detta innebär att bestämmelserna om skydd för upphovsmän och andra rättighetsinnehavare är tillämpliga oavsett om vederbörande är anställd i TV-bolaget eller inte. Det anses emellertid att om en person anställts med uppgift att framställa upphovsrättsligt skyddade produkter övergår upphovsrätten i viss omfattning till arbetsgivaren. I vilken utsträckning rätten övergår är dock osäkert och kan dessutom bero på olika omständigheter, bl. a. innehållet i anställningsavtalet. En följd av upphovsrättslagen är därför att användningen av inspelade TV-program för andra ändamål än etersändning i många fall torde förutsätta att avtal om utnyttjande träffas mellan TV-bolaget och rättighetsinnehavarna, både de anställda och övriga.

I anslutning till det anförda vill utskottet erinra om att upphovsrättslagen f. n. ses över av upphovsrättsutredningen. Enligt direktiven för utredningsarbetet bör bl. a. frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållande övervägas. Utskottet vill också framhålla att spørsmålet om användningen av TV-program för andra ändamål än etersändning behandlats av videogramutredningen. Denna utredning avlämnade år 1978 en promemoria, (Ds U 1978:8) Svenska videonät utomlands, med förslag om en treårig försöksverksamhet med distribution av svenska TV-program i videogramform till svenskar i utlandet. I promemorian angavs att en förutsättning för att utredningsförslaget skall kunna genomföras är att man kan åstadkomma

en fullständig upphovsrättslig lösning i fråga om utlandsdistributionen. Utredningen räknade med att avtal skall träffas mellan de berörda parterna för den tid som försöksverksamheten är avsedd att vara. I den mån det blir svårt att få till stånd de avtal som krävs bör enligt utredningen andra utvägar övervägas. Videogramutredningen avlämnade år 1981 sitt slutbetänkande (SOU 1981:55) Video, vari tas upp en mängd olika frågor om video och användningen av inspelade TV-program för olika ändamål, bl. a. för distribution bland utlandssvenskar. Utredningen konstaterar i sistnämnda hänsccende att sedan år 1978 inget framkommit som förändrat utredningens synsätt i fråga om behovet av att frågan snarast löses. Vidare påpekas att de upphovsrättsliga frågorna är svåra att lösa och understrykes vikten av att upphovsrättsutredningen så snart som möjligt försöker finna lösningar på frågorna.

Utskottet vill vidare erinra om att utskottet vid 1980/81 års riksmöte behandlade en motion med samma syfte som den nu aktuella. I sitt av riksdagen godkända betänkande i ärendet (LU 1980/81:14) hänvisade utskottet till att förhandlingar pågick mellan TV-bolaget och de anställdas organisation om ett avtal som skulle lösa de upphovsrättsliga frågorna och därmed göra det möjligt för bolaget att använda sina producerade program på en mängd angelägna områden och att utnyttja dem rent kommersiellt. Med hänsyn härtill ansåg utskottet att det i vart fall inte då var påkallat med någon åtgärd från riksdagens sida.

Då de upphovsrättsliga frågorna beträffande utnyttjandet av inspelade TV-program nu åter aktualiserats vill utskottet än en gång stryka under betydelsen av att svenska TV-program kan distribueras bland utlandssvenskarna och även användas för andra angelägna ändamål, t. ex. för visning på sjukhus och fängelser. Enligt utskottets mening är det också betydelsefullt att TV-bolaget får möjligheter att gå ut på den kommersiella videogrammarknaden. Från olika utgångspunkter är det således angeläget att de upphovsrättsliga problemen på området blir lösta snarast möjligt. Som utskottet framhöll våren 1981 bör man därvid i första hand sträva efter en avtalsreglering. När det gäller upphovsmän och andra rättighetsinnehavare som medverkar i TV-program utan att vara anställda vid Sveriges Radio har de upphovsrättsliga frågorna numera lösts avtalsvägen. I fråga om de anställda däremot har som motionärerna påpekar förhandlingsvägen hittills inte visat sig framkomlig. Utskottet vill bl. a. hänvisa till att regeringen i år tillsatt en förlikningskommission på begäran av de anställdas organisation. Förhandlingarna inför kommissionen har nyligen strandat. Enligt vad utskottet inhämtat har härefter inom utbildningsdepartementet tillsatts en särskild arbetsgrupp med företrädare för utbildnings- och justitiedepartementen med uppgift att utarbeta ett förslag till lagstiftning i ämnet. Arbetet bedrivs med målsättningen att en promemoria skall föreligga i maj månad. Med hänsyn till det lagstiftningsarbete som sålunda pågår anser utskottet att

något initiativ från riksdagens sida med anledning av motionen inte är erforderligt.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1981/82:673.

Stockholm den 4 maj 1982

På lagutskottets vägnar

LENNART ANDERSSON

Närvarande: Lennart Andersson (s), Bernt Ekinge (fp), Inger Lindquist (m), Ivan Svanström (c), Stig Olsson (s), Elvy Nilsson (s), Joakim Ollén (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Martin Olsson (c), Ingemar Konradsson (s), Olle Aulin (m), Owe Andréasson (s), Marianne Karlsson (c), Bengt Silfverstrand (s) och Margot Håkansson (fp).

Särskilt yttrande

Inger Lindquist (m) anför:

För översyn av upphovsrättslagstiftningen tillsattes den 4 mars 1976 upphovsrättsutredningen (JU 1976:02) vilken den 24 februari 1977 erhöll tilläggsdirektiv. Jag är sedan 1977 ledamot av utredningen.

En viktig fråga för utredningen har just varit upphovsrättens övergång i anställningsförhållanden. För att bereda denna fråga har en särskild arbetsgrupp varit tillsatt inom utredningen. Ett omfattande material med utförliga redovisningar och förslag till lagtext har tillställts ledamöterna. Vid tio protokollförda sammanträden med utredningen har frågan ingående diskuterats, och beslut har preliminärt fattats. Om önskemål framkommit om ett delbetänkande i frågan skulle ett sådant kunna framläggas snabbt.

Det är därför med förvåning jag tar del av uppgiften från departementshåll att man föregripit utredningens arbete och tillsatt en särskild arbetsgrupp med företrädare för utbildnings- och justitiedepartementen för att utarbeta ett särskilt förslag till lagstiftning i ämnet.

